
РЕЦЕНЗІЇ

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ЦЕРКВИ І СУСПІЛЬСТВА НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)

Рецензія на монографію:

Хитровська Ю. В. *Участь християнських конфесій у суспільно-політичному житті Правобережної України наприкінці XVIII – на початку XX століття (Київ, 2011)**

Історія церкви в Україні є невід'ємною частиною вітчизняної історії в цілому. Вона має відношення як до соціальних, так і до політичних, економічних, культурних, етнопольових проблем, що вирішуються науковцями-істориками. Із здобуттям нашою державою незалежності створилися сприятливі умови для об'єктивного дослідження проблематики, що тривалий час замовчувалася або отримувала викривлене висвітлення в історіографії радянського періоду. Серед таких проблем можна назвати й історію християнських конфесій в Україні, особливо їхню участь у суспільно-політичному житті в різні історичні періоди.

Останнім часом спостерігається посилення впливу релігії на розвиток не лише соціальних та культурних процесів, а й на суспільно-політичне життя країни. Отож, осмислення місця і ролі різних церковно-релігійних конфесій у житті українського народу дасть можливість зрозуміти не лише події минулого, але й краще оцінити сьогодення. Ось чому актуальність проблематики, піднятої у монографії Ю. В. Хитровської, має сучасне звучання.

Наукова новизна рецензованої монографії полягає у тому, що вперше у вітчизняній історичній науці на основі значної кількості джерел (архівних і опублікованих) та спеціальної наукової літератури визначено й проаналізовано місце і роль православного,

римо-католицького та греко-католицького духовенства, а також керівників й рядових віруючих протестантських громад Правобережної України у суспільно-політичних процесах даного регіону наприкінці XVIII – на початку XX століть.

Матеріали різних груп документів, використаних у монографії, дозволяють відтворити події минулого, дають цінний фактаж для їх ґрунтовного наукового вивчення. Різноманітність видів, характеру, походження джерел та їхнього призначення, безсумнівно, підвищує цінність інформаційного поля, яке вони створюють. Важливим також є те, що авторка зіставила дані джерел різних видів. Варто відзначити, що у монографії Ю. В. Хитровської вперше залучено низку малодосліджених або не досліджених документів Центрального державного історичного архіву України, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, державних архівів Волинської, Житомирської, Київської, Львівської, Рівненської, Хмельницької областей, Російського державного історичного архіву (м. Санкт-Петербург), а також низки опублікованих документів.

У вступній частині Ю. В. Хитровська обґрунтувала актуальність обраної теми, наукове і практичне значення, новизну дослідження, ретельно проаналізувала стан наукової розробки проблеми та джерельну базу.

Спираючись на науковий доробок попередників, архівні документи, опубліковані матеріали та інші джерела, у розділах монографії Ю. В. Хитровська висвітила і проаналізувала низку питань, зокрема, щодо організаційно-правового становища християнських конфесій у Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XX століть, місця християнських конфесій у системі міжцерковних стосунків, офіційної позиції

* Хитровська Ю. В. *Участь християнських конфесій у суспільно-політичному житті Правобережної України наприкінці XVIII – на початку XX століття.* – Київ: Вид-во Європейського університету, 2011. – 472 с.

православної, римо-католицької, греко-католицької церков та протестантських громад у їхньому ставленні до самодержавного режиму, причетності духовенства до ліберального та революційно-демократичного рухів, ролі римо-католицького та православного духовенства у польському національно-визвольному русі та участі православного духовенства в українському національно-визвольному русі, еволюції стосунків православного, римо-католицького, греко-католицького духовенства й керівників протестантських громад та їхньої пастви, політичної диференціації православного кліру, характеру і форм його впливу на реформаційні процеси на початку ХХ століття, а також участі християнських конфесій Правобережної України у воєнно-політичних подіях Першої світової війни. Основні проблеми, порушені авторкою у монографії, розкриті, простежується чіткий логічний зв'язок між її розділами та параграфами. Ю. В. Хитровська забезпечила належну аргументованість і достовірність зроблених нею висновків, закономірно підсумувавши викладений у роботі матеріал.

При написанні даної монографії Ю. В. Хитровська спиралася на принципи науковості, історизму, об'єктивності, використала методи порівняльного аналізу, хронології, фактології та структурно-системного пізнання, а також продемонструвала конфесійну незаангажованість, визнання права людини на свободу совісті й дослідження релігійних та суспільно-політичних явищ у їх взаємозв'язку.

Це дослідження має практичне значення, адже викладені у ньому фактичні дані й науково обґрунтовані висновки та теоретичні положення можуть бути використані для вивчення й дослідження історії церкви в Україні, для розробки нормативних та спеціальних курсів з вітчизняної історії й релігієзнавства у світських та богословських навчальних закладах, у лекційній і краєзнавчій роботі. Слід констатувати, рецензована праця буде корисною для науковців-істориків, студентів і всіх, хто цікавиться минулим, а також прагне різноманітніше зрозуміти сьогодення.

Водночас монографія не позбавлена певних недоліків. Так, робота дещо перевантажена архівними документами, через це авторка іноді переходить на описовий виклад матеріалу. До того ж варто було б глибше дослідити, зокрема, окремі аспекти участі християнських конфесій у системі міжцерковних взаємин у досліджуваній період. Також Ю. В. Хитровській доцільно було б у своїй роботі більш активно відстоювати власні наукові позиції у дискусіях з іншими дослідниками. Однак ці зауваження в цілому не знижують загальну позитивну оцінку рецензованої монографії, яка є оригінальним і завершеним дослідженням. Врешті-решт вона не ставить крапку в осмисленні піднятої проблематики, а, скоріше за все, окреслює нові горизонти наукових пошуків і дає імпульс для подальших наукових розвідок.